

І. Синиці, Т. Ушакової, О. Негневицької, О. Шахнарвича. Учені (О. Шахнарвич і О. Негневицька) в книзі «Мова і діти» зазначають: «іноземна мова завжди свідомо чи несвідомо зіставляється з рідною мовою ... Цей процес, якщо ним керувати, може принести суттєву користь у навчанні другої мови» [9, 73].

Висновки. Отже, потужний пласт досліджень засвідчує суттєві переваги дитячої двомовності. Найбільш сприятливими до формування продуктивного білінгвізму в умовах організованого навчання виступають вікові періоди раннього і дошкільного дитинства. Напрацювання в галузі психофізіології, психолінгвістики і вікової психології виявляють особливості функціонування психологічних механізмів оволодіння другою мовою, на які має спиратися лінгводидактика. Найбільш ефективно формування білінгвізму в дошкільному віці відбувається як паралельне засвоєння другої мови з широкою опорою на рідну мову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк Р.І. Двомовне навчання як реалізація принципу полікультурності в Україні, Румунії та Молдові: монографія / Р.І. Антонюк. – К., 1999. – 288 с.
2. Алхазішвили А.А. Основы овладения устной иноязычной речью: учеб. пособ. / А.А. Алхазішвили. – М.: Просвещение, 1998. – 124 с.
3. Выготский Л.С. К вопросу о многоязычии в детском возрасте / Л.С. Выготский // Умственное развитие детей в процессе обучения. – М. – Л.: ГУПИ. – 1986. – С. 53-72.
4. Пашковская Н.А. Лингводидактические основы обучения русскому языку: пособ. для учителя / Н.А. Пашковская. – К.: Рад. школа, 1990. – 192 с.
5. Пенфильд У. Речь и мозговые механизмы / У. Пенфильд, Л. Робертс; под ред. В.Н. Мясищева; пер. с англ.; – Л.: Медицина, 1964. – 264 с.
6. Протасова Е. Ситуация коммуникации для детей монолингвов и билингвов. Работа с детьми-инофонами / Е. Протасова, В. Рыскина // Актуальные проблемы и тенденции современного дошкольного образования: сб. науч. ст. – Минск: БГПУ, 2011. – С. 238-240.
7. Румянцева И.М. Психологические и психофизиологические основания естественного раннего билингвизма / И.М. Румянцева // Детское двуязычие: материалы междунар. науч.-практ. конф. – СПб., 2005. – С. 12-23.
8. Чиршева Г. Введение в онтобилингвологию: монография / Г. Чиршева. – Череповец: Изд-во ЧГУ, 2000. – 194 с.
9. Шахнарвич А.М. Язык и дети: монография / А.М. Шахнарвич, Е.Й. Негневицкая; отв. ред. А. Леонтьев. – М.: Наука, 1981. – 110 с.

Л.И. КАЗАНЦЕВА. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДЕТСКОГО БИЛИНГВИЗМА: ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ И ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ

Резюме. *Методологическими вопросами формирования билингвизма в детском возрасте выступают следующие: двуязычие является фактором интеллектуального, лингвистического, коммуникативного развития личности ребенка, специфика механизмов развития рече-языковых способностей и языкового сознания детей в процессе овладения вторым языком, зависимость развития билингвальных навыков от возраста и условий их приобретения. Успешное формирование билингвизма зависит от способа овладения языками – от рождения или через усвоение второго языка на основе родного в дошкольном (раннем) возрасте.*

Ключевые слова: *билингвизм, языковые способности, дифференциация языков, осознание билингвизма, межязыковые функциональные эквиваленты, опора на родной язык.*

L.I. KAZANTSEVA. THEORETICAL ISSUES OF FORMING CHILDREN'S BILINGUALISM: PSYCHOLOGICAL-LINGUISTIC AND PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL

The summary. *Questions of methodology's formation of bilingualism in childhood are enlightened: bilingualism as a factor of child's development, development of individual skills in mastering a second language, dependence of bilingual skills' development on the method and conditions of its purchase. Psycholinguistic regularities and linguodidactic conditions for successful formation of bilingualism, depending on the method of purchase are named.*

Key words: *bilingualism, lingual abilities, differentiation of languages, the perception of bilingualism, interlingual functional equivalents, reliance on native language.*

Одержано редакцією 09.04.2015 р.

УДК: 373. 2. 016: 796 - 055. 2

Л.Л. ГАЛАМАНЖУК

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ПРЕВЕНТИВНОГО РОЗВИТКУ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Резюме. *Мета: спроектувати структурно-функціональну модель системи, спрямованої на превентивний розвиток рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять з фізичної культури. Матеріал: інформація документальних джерел, наукової літератури, емпіричні дані попередніх етапів дослідження. Результати. Ураховуючи ідеї і положення розробленої нами концепції превентивного розвитку рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять з фізичної культури, спроектовано модель відповідної методичної системи. Складовими такої моделі є: суб'єкти процесу занять фізичною культурою; мета використання системи; функції системи; завдання; підходи до створення ефективного навчального*

середовища; принципи; організація і зміст процесу занять з фізичної культури; психолого-педагогічний і медичний контроль; компоненти, критерії і рівні розвитку; педагогічні умови. Висновок: спроектована модель сприяє реалізації положень концепції на визначеному нею базовому рівні, тобто в дошкільних навчальних закладах, для досягнення позитивного ефекту у вирішенні поставлених завдань.

Ключові слова: фізична культура, превентивна спрямованість, рухова активність, дошкільники, концепція, модель.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Провідне місце у розбудові держави посідає система освіти. Глибока за змістом ідея нового педагогічного мислення, а саме зближення завдань суспільного та індивідуального розвитку, визнання особистості людини як мети, рушійної сили суспільного прогресу й уособлення сукупності відносин [15, 6], повністю стосується фізичної культури [25, 12], оскільки підтверджується активною законотворчою діяльністю [16-19; 22]. Зазначене свідчить про актуальність проблеми, пов'язаної з докорінним переглядом навчально-виховного процесу з фізичної культури дітей дошкільного віку на засадах урахування сучасних реалій, передусім у напрямі надання йому превентивної спрямованості з визначенням ефективних підходів, адекватних функцій, завдань, відповідальності залучених соціальних агентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перегляд означеного процесу є складною науковою проблемою, що відзначається глибиною і поліморфізмом. Проте на сучасному етапі теорією і практикою фізичної культури накопичено значний арсенал соціальних цінностей, використання яких сприяє позитивній зміні зовнішніх і внутрішньої (духовної) характеристик, розвитку задатків і здібностей, формуванню світоглядних настанов, мотивів індивіда [31, 8].

Водночас у аспекті превенції означені цінності реалізовані недостатньо, а науково-методичне забезпечення є неадекватним. Це свідчить про існування потреби визначити нові стратегії розвитку рухової активності дітей дошкільного віку, підвищити науковий рівень теорії та педагогічної технології у напрямі превентивної практики. Іншими словами суперечність, що склалася між накопиченим суспільно-історичним досвідом у сфері фізичної культури, з одного боку, та станом його застосування у педагогічній теорії і практиці навчання дошкільників, з іншого, потребує якнайшвидшого усунення.

Одним із важливих і першочергових кроків у розв'язанні досліджуваної проблеми є проектування структурно-функціональної моделі відповідної методичної системи. Інформація педагогічного словника [11, 213] свідчить, що модель (від латин. *modutus* – зразок) – це умовний образ (зображення, схема, опис тощо) певного об'єкту, що зберігає зовнішню схожість і пропорції частин, при певній схематизації й умовності засобів зображення.

Необхідність штучного створення процесу (явища, ситуації тощо), аналогічного оригіналу, зумовлена складністю останнього. У спеціальній педагогічній літературі модель розглядають, переважно, як теоретичну конструкцію, що описує (відображає) певну діяльність (процес, сукупність характеристик і зв'язки між ними) [33, 53]; відтворює (імітує, відображає) принципи внутрішньої організації чи функціонування об'єкта дослідження, його певні властивості, ознаки або (та) характеристики. Водночас у наукових дослідженнях із педагогіки модель є інструментом, за допомогою якого дослідник вивчає певний об'єкт для одержання знання про нього [32, 210].

На сучасному етапі у педагогіці взагалі та такому її напрямі як превентивне виховання, зокрема, моделювання набуло широкого застосування. При цьому позитивною рекомендацією відзначаються, передусім структурно-функціональні моделі, тобто які передбачають чітко визначені структуру і функції кожної складової [12; 14; 21; 35]. При цьому, враховуючи інформацію цих авторів, під структурою розуміли логічні (з позиції особливостей) склад і впорядкованість компонентів моделі, під функціями – призначення і значення складових.

Роботу виконано у відповідності до Зведеного плану науково-дослідної роботи на 2010-2014 рр. за темами: «Педагогічна діагностика в системі фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів» (номер державної реєстрації 0112U002160); «Теоретико-методичні основи застосування інформаційних, педагогічних та медико-біологічних технологій для формування здорового способу життя» (номер державної реєстрації 0113U002003).

Мета, завдання і методи дослідження. Мета дослідження – розробити структурно-функціональну модель методичної системи, спрямованої на превентивний розвиток рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять з фізичної культури. Для досягнення мети вирішували такі завдання: визначити стан досліджуваної проблеми на сучасному етапі; виокремити перспективний напрям її розв'язання; розробити зміст структурно-функціональної моделі визначеної спрямованості. Вирішенню поставлених завдань сприяло використання загальнонаукових методів, а саме: аналізу; узагальнення інформації літературних джерел і даних, одержаних на попередніх етапах дослідження; теоретичного моделювання.

Результати дослідження. Положення розробленої концепції [9] відобразили у взаємопов'язаних складових запропонованої системи, що забезпечувало процесу фізичної культури з превентивного розвитку рухової активності дітей дошкільного віку цілісність. У свою чергу цей процес розглядали як сукупність послідовних дій для досягнення потрібного результату, – упередження (превенції) негативних тенденцій у зміні здоров'я, психофізіологічного, фізичного станів і формування адекватної адаптації дітей до навчання в школі, що відбуватиметься у випадку відповідного розвитку в дошкільний період їх рухової активності під час занять з фізичної культури у різних формах.

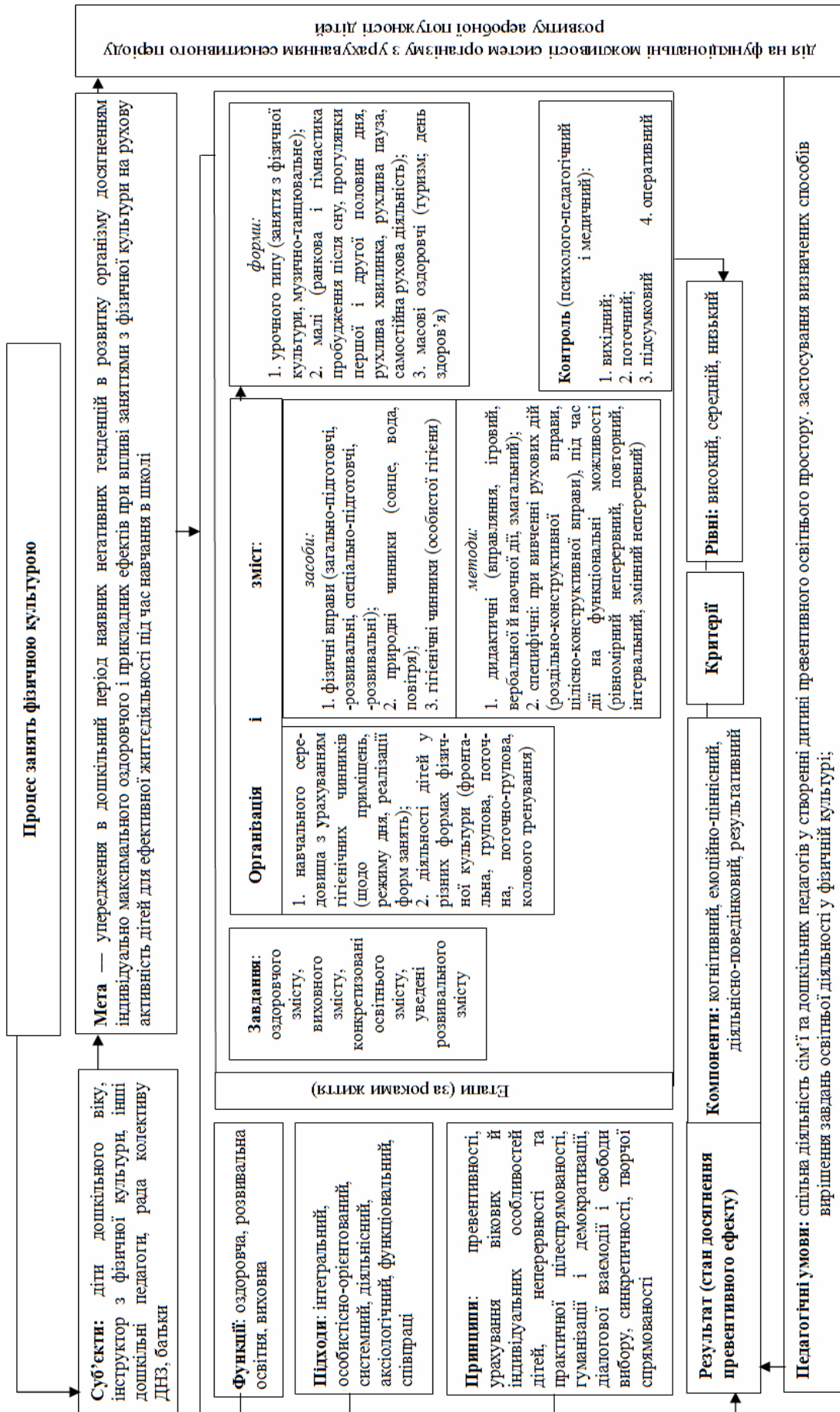

Рис. 1 Структурно-функціональна модель системи превентивного розвитку рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять з фізичної культури

Ураховуючи інформацію спеціальної літератури [4; 6; 28-30], спроектували модель означеної системи, що за конструкцією була структурно-функціональною, за практичним застосуванням – методичною, за змістом – розвивальною, спрямованістю – превентивною. Під час проектування спиралися на такі положення: системотвірним чинником є мета; досягають її поетапно; заняття з фізичної культури є провідними у превентивному розвитку рухової активності дітей; для створення на таких заняттях якісного навчального середовища потрібні адекватні підходи; ефективність змісту занять визначається виконанням вимог дидактичних принципів і спеціальних фізичного виховання; досягнення запланованого результату залежить від систематичного контролю; вирішенню поставлених завдань сприяють адекватні педагогічні умови.

Характеризуючи складові моделі відзначаємо, що *суб'єктами* у пропонованій системі були діти дошкільного віку, інструктор фізичної культури, інші дошкільні педагоги, рада колективу ДНЗ, батьки (рис. 1). Діяльність першого полягала у відтворенні в різних формах занять змісту, пропонованого іншими суб'єктами, передусім інструктором й іншими дошкільними педагогами, які в свою чергу робили це з дотриманням визначених вимог, підходів, принципів. Сутність діяльності батьків була аналогічною діяльності попередніх суб'єктів, але відбувалась удома. Щодо ради колективу дошкільного навчального закладу (ДНЗ), то діяльність цього суб'єкта полягала у співпраці із закладами, установами різного відомчого підпорядкування в створенні якнайкращих умов для реалізації занять з фізичної культури та сприянні точному виконанню дошкільними педагогами визначених системою завдань, контролі за результатами діяльності.

Ураховуючи ідеї і положення розробленої концепції, *мета* реалізації системи – упередження в дошкільний період наявних негативних тенденцій у розвитку організму досягненням індивідуально максимального оздоровчого і прикладних ефектів при впливі заняттями з фізичної культури на рухову активність дітей для ефективної життєдіяльності у наступний, шкільний період.

Досягнення мети зумовлено станом реалізації оздоровчої, освітньої, виховної і розвивальної *функцій*. Зміст перших не відрізнявся від визначеного чинними програмами розвитку дошкільників [1; 2; 5; 13], а розвивальну вбачали у такому: забезпеченні максимально можливою розвитку рухової активності дітей дошкільного віку, передусім в основних рухах; функціональних можливостей систем організму (м'язової, нервової, серцево-судинної, дихальної) з урахуванням сенситивного періоду в становленні аеробних механізмів забезпечення рухової активності; опосередковано – розвитку інтелекту.

Успішна реалізація означених функцій забезпечується вирішенням комплексу *завдань*, основа яких – визначені чинними програмами [1; 2; 5; 13], але з певними особливостями. Так для більш точного вибору адекватних форм, засобів, методів, як необхідної умови забезпечення превентивного ефекту, деякі завдання конкретизували і визначили додаткові. Так одне із завдань оздоровчого змісту (сприяння в оволодінні дітьми життєво необхідними рухами для природної адаптації до умов навколишнього середовища) конкретизували необхідністю використовувати психорегулюючі та нетрадиційні для фізичної культури дошкільників вправи. Особливість завдання освітнього змісту (сприяння пізнавальній діяльності) – розширити коло питань зі здорового способу життя і конкретизувати їх фізичними вправами, передбаченими попереднім завданням.

Визначене нами додаткове завдання (розвивального змісту) акцентувало увагу на необхідності під час занять впливати на функціональні можливості м'язової, серцево-судинної, дихальної систем, ураховуючи сенситивний період, яким є дошкільний вік для розвитку аеробних механізмів забезпечення рухової активності дітей [3, 25-26], а також на інший компонент забезпечення такої активності, – координаційні якості [6; 26; 27].

Беручи до уваги те, що одним із важливих чинників успіху в досягненні мети є створення діяльністю всіх суб'єктів високоефективного навчального середовища [4; 29; 35], а його методологічним підґрунтям – *адекватні підходи*, модель передбачила відповідну складову. Одним із таких підходів був інтегральний, оскільки дозволяє сформулювати уявлення про превентивний розвиток рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять з фізичної культури як єдиний цілеспрямований комплексний вплив, що сприятиме досягненню інтегративного результату, – позитивній зміні комплексу показників. До останніх належить: формування умінь в основних рухах, знань у питаннях запобігання негативному впливу певних чинників на організм, умінь реалізовувати такі знання на практиці; поліпшення функціональних можливостей систем організму та опірності організму до несприятливих чинників (внутрішніх, зовнішніх). Водночас цей підхід сприяє розумінню того, що позитивного результату можна досягти лише при використанні комплексу заходів (різних форм занять, гігієнічних вимог) та всіх засобів фізичної культури (фізичних вправ, гігієнічних і природних чинників).

Реалізація особистісно-орієнтованого підходу сприяє: центруванню впливів на особистість дитини у процесі занять в напрямі реалізації її природного потенціалу, а отже визначенню права бути індивідуальністю; виокремленню, в зв'язку з останнім, обов'язкової умови, – врахування індивідуально-типологічних особливостей розвитку дітей з певною спрямованістю мануальної рухової асиметрії (МРА), як умови досягнення максимального ефекту у вирішенні поставлених завдань; урахуванню розвитку позитивної «Я-концепції».

Реалізація діяльнісного підходу дозволяє акцентувати увагу на заняттях, як провідному засобі забезпечення превентивного ефекту, та скерувати дитину на виконання завдань, що є незручними для неї, а дошкільних педагогів – на забезпечення бажання дитини якісно їх виконати.

Врахований аксіологічний підхід дозволяє актуалізувати пріоритет особистісного розвитку рухової активності дитини з певною спрямованістю МРА в напрямі досягнення параметрів функціонування організму,

що забезпечують упередження від негативних тенденцій розвитку; зорієнтувати її на персональний рівень таких параметрів.

Реалізація функціонального підходу забезпечує: визначення показників дитини, що потребують першочергового поліпшення; орієнтування на такі показники при систематизації засобів фізичної культури для використання найефективніших у вирішенні поставлених завдань.

За допомогою співпраці, як іншого підходу, створюють взаєморозуміння між дітьми та інструктором фізичної культури, іншими дошкільними педагогами під час занять з фізичної культури, а також їх спільне бажання вирішити поставлені завдання та проаналізувати досягнення. Щодо системного підходу, то його використання сприяє розкриттю цілісності процесу фізичної культури і механізмів його забезпечення на рівні ДНЗ, а також вияву взаємозумовлених компонентів й адекватному застосуванню положень педагогіки превентивного виховання в організації й змісті занять.

Вирішення поставлених завдань неможливе без модернізації змісту занять. Тому враховували необхідність обов'язкового виокремлення адекватних принципів, які в нашому випадку належали до декількох галузей наукового пізнання: педагогіки, у тому числі превентивного виховання; фізичного виховання дошкільників. Визначили, що *провідними принципами* є такі: превентивності, урахування вікових й індивідуальних особливостей дітей, неперервності та практичної цілеспрямованості, гуманізації і демократизації, діалогової взаємодії і свободи вибору, синкретичності, творчої спрямованості. Під час їх вибору виходили з такого: виконання вимог принципу превентивності сприятиме конкретизації напряму діяльності дошкільних педагогів під час занять з фізичної культури та підготовки до них. Зокрема, це дотримання техніки безпеки, використання засобів і методів для упередження негативних тенденцій в розвитку органів, систем організму і максимально можливого сприяння їх нормальному розвитку (практичний аспект). Досягають зазначеного стимулюванням функцій органів і активізацією механізмів утворення стійкої адаптації у визначених напрямках, профілактикою захворювань й попередженням рецидиву, формуванням навичок здорового способу життя (теоретико-методичний аспект). В організації таких занять важливим є усунення впливу негативних чинників на організм дитини, зокрема дотримання, гігієнічних вимог (до місць занять, використаного обладнання, одягу, особистої гігієни після завершення заняття і протягом дня).

Урахування вікових й індивідуальних особливостей дітей, як іншого виокремлено принципу, забезпечує виконання змісту чинних програм [1; 2; 5; 13] з одночасним урахуванням визначених нами на попередньому етапі дослідження особливостей розвитку компонентів рухової активності (навичок в основних рухах, функціональних можливостей, у тому числі рухових якостей, знань у питаннях фізичної культури превентивного змісту) дітей із різною спрямованістю МРА.

Виконання вимог принципу неперервності та практичної цілеспрямованості забезпечує у віковому аспекті наступність в превентивному розвитку рухової активності дітей дошкільного віку, в діяльнісному – практично щоденне впродовж кожного року використання засобів фізичної культури. Це необхідно для досягнення ефекту в упередженні негативних тенденцій у здоров'ї, фізичному, психофізіологічному станах, розумової працездатності, оскільки від них залежить більшість сфер життєдіяльності дітей. Щодо практичної цілеспрямованості, то тут принцип визначає прикладну функцію, в нашому випадку – превентивного розвитку рухової активності для утворення адекватної адаптації (соціальної, психологічної) дітей дошкільного віку до умов, якими відзначається навчально-виховний процес у школі. А такий варіант адаптації зумовлюється вищезазначеними характеристиками і реалізацією на практиці визначених знань й умінь.

Принцип гуманізації і демократизації взаємин дошкільних педагогів та дітей у першому випадку визначає сприйняття особистості дитини як найвищої цінності, її права на свободу вибору, самореалізацію наявного потенціалу (фізичного, психофізіологічного), створення «захисту» від негативного впливу, передусім зовнішніх чинників (довкілля, видів діяльності, не пов'язаних із заняттями фізичними вправами). У частині демократизації реалізація принципу сприяє: поглибленню співпраці ДНЗ із сім'єю, іншими закладами, установами і громадськістю; відходу від жорсткої адміністративної регламентації; залученню творчого потенціалу дошкільних педагогів до використання наявної матеріально-технічної бази, врахування місцевих традицій для урізноманітнення атмосфери занять і посилення позитивних емоцій дітей.

Виконання вимог принципу діалогової взаємодії і свободи вибору сприяє врахуванню дошкільними педагогами позиції дітей у певному питанні, заохоченню їх до вияву різних точок зору, позитивного ставлення до інших людей, формуванню умінь педагогів не нав'язувати своєї точки зору.

Принцип синкретичності, як один із специфічних принципів фізичного виховання [10, 7], загалом передбачає поєднання сформованих умінь із життєвими ситуаціями, в яких їх можна застосувати, а також залежно від характеру обставин у зв'язку з певною ситуацією – застосувати інші [20, 5]. У нашому випадку під час гри дошкільний педагог створює певну ситуацію і пропонує дітям основні варіанти виходу з неї за допомогою вивченого руху, іншого адекватного або поєднання декількох.

Реалізація іншого специфічного принципу, – творчої спрямованості, – передбачає створення дітям умов для самостійної творчої діяльності [34, 102], в аспекті нашого дослідження – для конструювання нових рухів і поєднань уже вивчених у нові. Для цього використовують творчі завдання, вирішення яких вимагає застосування дітьми різних рухів і дій, а також ігрових завдань, що передбачають використання рішень перших.

Іншою складовою спроектованої моделі була *організаційно-змістова*. Організаційний елемент розглядали як комплекс чинників, що є важливими у досягненні превентивного ефекту занять в зв'язку із

забезпеченням якості середовища, в якому вони відбуваються. Чинниками були: гігієнічний приміщення (відповідність повітря, освітлення, теплового і шумового режимів, а також обладнання, інвентарю, приладів для занять фізичною культурою встановленим параметрам); гігієнічний режиму дня (відповідність режиму навчання і відпочинку, харчування, особиста гігієна); реалізаційний занять (використання різних форм, місце у режимі дня, тривалість). У зв'язку з останнім відзначаємо, що використані форми за всіма параметрами були ідентичні визначеним змістом чинних програм [1; 2; 5; 13].

Основою змістового елементу був встановлений зазначеними програмами матеріал, але з особливістю щодо його спрямування (забезпечити превенцію негативних тенденцій в розвитку дітей у певному віці періоду 3-6 років). У зв'язку з цим конкретизували коло питань програмами для формування знань дітей щодо ведення здорового способу життя; увели обов'язкову умову сформувати вміння (навички) використовувати такі знання на практиці. Останнє стосувалося психорегулюючих вправ (дихальних для приведення організму в спокійний стан і активізації його діяльності), афірмацій, нетрадиційних для фізичної культури дошкільників вправ для упередження негативного впливу різних чинників на функціонування систем організму. Саме такі вправи розглядали як провідні у забезпеченні превентивного ефекту в розвитку рухової активності дітей дошкільного віку.

Реалізація змісту передбачала використання адекватних засобів, а саме фізичних вправ (були основним засобом), природних і гігієнічних чинників. Усі використані вправи розподілили на загальнопідготовчі, загальнорозвивальні, спеціально-підготовчі та запропоновані в зв'язку зі спрямованістю запропонованої системи – спеціально-розвивальні вправи. Перші три види вправ відповідали розділам чинних програм [1; 2], а запропонований нами – вищезазначеній превентивній спрямованості.

З урахуванням поставлених завдань обрали найефективніші методи навчання і виховання: поміж дидактичних – вправління, ігровий, вербальної, наочної дії і змагальний; поміж специфічних – під час вивчення рухів – роздільно-конструктивної і цілісно-конструктивної вправи, під час впливу на функціональні можливості – рівномірний неперервний, повторний, змінний неперервний, інтервальний [27, 184]. Визначили також адекватні методи організації діяльності дітей під час занять: фронтальний, груповий, поточний, поточно-груповий, колового тренування (для дітей старшого і частково середнього дошкільного віку).

Іншою складовою моделі запропонованої системи був *контроль*, оскільки є одним із обов'язкових в управлінні руховою активністю [30, 21], в тому числі дітей під час занять фізичною культурою [24, 4-5]. Значення контролю в нашому випадку ще більше зростає, позаяк досягти превентивного ефекту можна тільки знаючи, на які якості (властивості, функції) дітей необхідно здійснювати педагогічний вплив [28, 123], а під час кожного заняття – результат впливу пропонованих навантажень на організм аби не виникало перенавантажень. Водночас запланованого результату досягають з більшою вірогідністю у випадку систематичного контролю, оскільки це дозволяє вносити в зміст необхідні корективи.

В організаційному аспекті ефективність контролю залежить від визначення напрямів його здійснення [24, 7]. Ураховуючи мету і завдання системи визначили, що контроль повинен здійснюватися за психолого-педагогічним і медичним напрямками, використовуючи такі його види: вихідний і підсумковий (відповідно на початку та наприкінці навчального року), поточний (наприкінці серії занять із певним об'єктом педагогічного впливу), оперативний (під час кожного заняття).

У змістовому аспекті ефективність контролю значною мірою зумовлена якнайменшою кількістю адекватних завданням спеціальних тестів (функціональних проб, рухових завдань), але при одночасному одержанні відносно повної інформації [23, 15]. У зв'язку з цим обрали такі, що широко використовуються у наукових дослідженнях і практиці фізичного виховання, є простими у виконанні, але водночас відповідають встановленим метрологічним вимогам. Проводили їх змагальним методом під час масових оздоровчих заходів за участі батьків як уболівальників. Щодо оперативного контролю, то тут за зовнішніми ознаками (частота дихання, задуха, спітнілість, колір обличчя) оцінювали реакцію дітей на фізичне навантаження [24, 8].

Результатом контролю є визначення *рівня* превентивного розвитку рухової активності дитини наприкінці кожного року навчання. Це потребує відповідних *критеріїв і показників*. Ураховуючи визначені системою завдання виокремили когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий, результативний компоненти і відповідні їм критерії та показники, склад яких залежав від року життя дитини. Критерій першого компонента передбачає аналіз інформації щодо знань у питаннях здорового способу життя, розглянутих упродовж навчального року, емоційно-ціннісного – щодо спроможності дітей виявляти визначені психічні якості, діяльнісно-поведінкового – реалізовувати набуті знання, вміння у повсякденному житті. Критерієм результативного компонента є: сформованість умінь (навичок) в основних рухах, функціональні можливості систем (м'язової, дихальної, серцево-судинної), розвиток рухових якостей і фізична працездатність, в останній рік навчання у ДНЗ – додатково адаптації до навчання в школі. Щодо рівнів, то виокремили високий, середній і низький, які відображали бали 3, 2 і 1 відповідно.

Для досягнення істотного позитивного ефекту у реалізації на практиці запропонованої моделі важливими є адекватні *педагогічні умови*. При цьому умову розглядали як обставину, від якої залежить певні явище або процес, що утворюють середовище, в якому явище (процес) виникає, функціонує і розвивається [32, 225]. Виокремили такі педагогічні умови: спільна діяльність сім'ї та дошкільних педагогів у створенні дитині превентивного освітнього простору; застосування визначених способів вирішення завдань освітньої діяльності у фізичній культурі; дія на функціональні можливості систем організму з урахуванням сенситивного періоду розвитку аеробної потужності дітей. Перша передбачає систематичне спілкування батьків і дошкільних

педагогів, як рівноправних партнерів і учасників, у питаннях спільної діяльності для створення дітям удома, в ДНЗ освітнього простору, організація і зміст якого забезпечують превентивний ефект.

Друга педагогічна умова орієнтує означених суб'єктів на постійне використання «симетричного» підходу під час навчання дитини руховим діям, що експериментально обґрунтований як найефективніший у вирішенні поставлених завдань. Щодо дії на функціональні можливості систем організму, враховуючи сенситивний період розвитку аеробної потужності дітей у дошкільний період, то ця педагогічна умова визначає генеральну лінію у виборі й подальшому використанні під час занять оптимальних навантажень в аспекті їх адекватності поставленій меті. Це зумовлено тим, що сенситивність в розвитку певного механізму (системи, якості, функції) одночасно засвідчує меншу сприятливість (в окремих випадках погіршення) в розвитку іншого [3; 8; 26]. У нашому випадку інтенсивний розвиток аеробного механізму енергозабезпечення організму зумовлює відсутність такої зміни в анаеробному механізмі [3, 26], тобто необхідність використання таких параметрів, що забезпечать виконання дітьми певної діяльності, але передусім рухової, в аеробному режимі енергозабезпечення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. 1. Ураховуючи ідеї і положення розробленої нами концепції превентивного розвитку рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять з фізичної культури, розроблено структурно-функціональну модель відповідної методичної системи, що передбачає реалізацію положень концепції на базовому рівні, тобто в ДНЗ.

2. Спроектвана модель відзначається комплексом взаємопов'язаних складових, якими є: суб'єкти процесу занять фізичною культурою; мета застосування моделі; функції системи; завдання; підходи до створення ефективного навчального середовища; принципи (дидактичні й специфічні фізичного виховання); організація і зміст процесу занять з фізичної культури; контроль (психолого-педагогічний і медичний); компоненти, критерії (з відповідними показниками) і рівні, що дозволяють охарактеризувати стан превентивного розвитку рухової активності дітей; педагогічні умови.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на експериментальну перевірку ефективності спроектованої моделі у вирішенні поставлених завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. – [2-е вид., доп.]. – К.: Світоч, 2008. – 112 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. – [3-тє вид., випр.]. – К.: Світоч, 2009. – 430 с.
3. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения / О. Бар-Ор, Т. Роуланд; пер. с англ. И. Андреев. – К.: Олимп. л-ра, 2009. – 528 с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: наук. вид. / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
5. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко, Л.Р. Овчаренко [та ін.]. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.
6. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. / Е.С. Вільчковський, О.І. Курок. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Суми: Університет-книга, 2004. – 428 с.
7. Виртуальная энциклопедия [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/>. – Назва з екрану.
8. Выготский Л.С. Педагогическая психология: учеб. пособ. / Л.С. Выготский; под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 479 с.
9. Галаманжук Л.Л. Концепція розвитку превентивної рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять фізичною культурою / Л.Л. Галаманжук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогічна. – 2015. – № 1. – С. 57-64.
10. Глазырина Л.Д. Методика физического воспитания детей дошкольного возраста: пособие для педагогов дошкол. учрежд. / Л.Д. Глазырина, В.А. Овсянкин. – М.: ВЛАДОС, 2005. – 175 с.
11. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. – [вид. 2-е, доп. і випр.]. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
12. Денисенко Н.Ф. Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів: автореф. дис. ... на здоб. наук. ст. д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)» / Н.Ф. Денисенко. – К., 2002. – 39 с.
13. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О.В. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна; авт. кол.: Г.В. Беленька, Е.В. Белкіна, О.Л. Богиніч Н.І. Богданець-Білооскаленко [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головне упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – [3-є вид., доопр. та доп.]. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
14. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І.М. Дичківська. – [2-ге вид., доп.]. – К.: Академвидав, 2012. – 352 с.
15. Днепров Э.Д. Современная школьная реформа в России / Э.Д. Днепров. – М.: Наука, 1998. – 163 с.
16. Закон України «Про дошкільну освіту». Указ Президента України від 11.07.2001 р. за № 2628-III. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=111>. – Назва з екрану.

17. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. за № 24002-111. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=10>. – Назва з екрану.
18. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» / Урядовий кур'єр від 21 червня 2001 р. – № 29. – С. 76-83.
19. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=12>. – Назва з екрану.
20. Зимонина В.Н. Воспитание ребенка-дошкольника: развитого, организованного, самостоятельного, инициативного, не болеющего, коммуникативного, аккуратного. Расту здоровым: програм.-метод. пособ. для педагогов дошк. учрежд. / В.Н. Зимонина. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 304 с.
21. Ильина Т.А. Структурно-системный подход к организации обучения / Т.А. Ильина. – М.: Знание, 1972. – 72 с.
22. Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року // Дошкільне виховання. – 2010. – № 9. – С. 3-4.
23. Костюкевич В.М. Спортивна метрологія: навч. посіб. для студ. факультетів фіз. виховання пед. у-тів / В.М. Костюкевич. – Вінниця: ВДПУ, 2001. – 183 с.
24. Круцевич Т.Ю. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді: навч. посіб. / Т.Ю. Круцевич, М.І. Воробйов, М.М. Безверхня. – К.: Олімп. л-ра, 2011. – 224 с.
25. Лубышева Л.И. Концепция формирования физической культуры человека / Л.И. Лубышева. – М.: ВНИИФК, 1992. – 120 с.
26. Лях В.И. Координационные способности: диагностика и развитие / В.И. Лях. – М.: Дивизион, 2006. – 290 с.
27. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры: учебник для студ. высш. учеб. завед. физкульт. образ. – [3-е изд., перераб. и доп.] / Л.П. Матвеев. – М.: СпортакадемПресс, 2008. – 544 с.
28. Оржеховська В.М. Превентивна педагогіка: навч. посіб. / В.М. Оржеховська, О.І. Пилипенко. – Черкаси: Відлуння, 2007. – 284 с.
29. Поташник М.М. Управление качеством образования: монография / М.М. Поташник. – М.: Бахрах-М, 2001. – 248 с.
30. Рибковський А.Г. Системна організація рухової активності людини: монографія / А.Г. Рибковський, С.М. Канішевський. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – 436 с.
31. Столяров В.И. Содержание и структура физкультурно-спортивного воспитания детей и молодежи: монография / В.И. Столяров, С.А. Фирсин, С.Ю. Барин. – М.: Наука, 2012. – 268 с.
32. Федорченко Т.Є. Соціально-педагогічні засади профілактики девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Тетяна Євгенівна Федорченко. – К., 2013. – 560 с.
33. Шиян Б.М. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті: навч. посіб. / Б.М. Шиян, Г.А. Єдинак, Ю.В. Петришин. – Кам'янець-Подільський: Рута, 2012. – 280 с.
34. Шиянов Е.Н. Развитие личности в обучении: учеб. пособ. для студ. пед. вузов / Е.Н. Шиянов, И.Б. Котова. – М.: Академия, 2000. – 288 с.
35. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию: монография / В.А. Ясвин. – М.: Смысл, 2001. – 366 с.

Л.Л. ГАЛАМАНЖУК. СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ СИСТЕМЫ ПРЕВЕНТИВНОГО РАЗВИТИЯ ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ПРОЦЕССЕ ЗАНЯТИЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ

***Резюме.** Цель: спроектировать структурно-функциональную модель системы, направленной на превентивное развитие двигательной активности детей дошкольного возраста в процессе занятий физической культурой. Материал: информация документальных источников, научной литературы, эмпирические данные предыдущих этапов исследования. Результаты. Учитывая идеи и положения разработанной нами концепции превентивного развития двигательной активности у детей дошкольного возраста в процессе занятий физической культурой, была спроектирована модель соответствующей методической системы. Составляющими такой модели есть: субъекты процесса занятий физической культурой; цель использования системы; функции системы; задачи; подходы к созданию эффективной учебной среды; принципы; организация и содержание процесса занятий физической культурой; психолого-педагогический и медицинский контроль; компоненты, критерии и уровни развития; педагогические условия. Вывод: спроектированная модель способствует реализации положений концепции на базовом уровне, то есть в дошкольных образовательных учреждениях, для достижения положительного эффекта в решении поставленных задач.*

***Ключевые слова:** физическая культура, превентивная направленность, двигательная активность, дошкольники, концепция, модель.*

L.L. GALAMANDJUK. STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL OF PREVENTIVE MOTOR ACTIVITY OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE CLASSES OF PHYSICAL EDUCATION

***The summary.** Objective: To design a structural and functional model system aimed at the development of preventive motor activity of preschool children in the classes of physical education. Material: information of documentary*

sources, scientific literature, the empirical evidence of previous phases of the study. Results. Given the position of ideas and concepts we have developed preventive motor activity of preschool children in the classes of physical education, appropriate methodology designed model system. The components of this model are: subjects of physical training process; purpose of the model; system functions; task; approaches to creating an effective learning environment; principles; organization and content of the classes of Physical Education; psycho-pedagogical and medical monitoring; components, criteria and levels; pedagogical conditions. Conclusion. Designed model facilitates implementation of the Concept subject to any basic level, pre-school programs, to achieve a positive effect in solving problems.

Key words: *physical education, preventive orientation, physical activity, preschool model.*

Одержано редакцією 26.02.2015 р.

УДК: 378.14:373.211.24

О.І. ПАДАЛКА

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Резюме. *Стаття присвячена актуальній проблемі професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. У ній здійснено науковий аналіз і теоретично обгрунтовано методологічні та психолого-педагогічні засади формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Виокремлено та проаналізовано педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки.*

Ключові слова: *педагогічні цінності, педагогічні умови формування пріоритетних педагогічних цінностей, педагогічна діяльність, професійна підготовка, майбутні вихователі.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується як період трансформаційних процесів, що зумовлений пошуком власного шляху розвитку та зміни цінностей. Україна як незалежна держава, що не так давно стала на самостійний шлях формування нових соціально-економічних, політичних, духовних орієнтирів, свої ідеї, мрії та сподівання значною мірою пов'язує з молоддю. Проблема формування цінностей студентської молоді є надзвичайно актуальною нині. Молодь виступає активною силою політичних змін і, залежно від того, які цінності вона вносить у ці зміни, яку культуру впроваджує, багато в чому буде залежати майбутнє суспільства, його культура, напрям трансформації. Суспільство зацікавлене в тому, щоб ці цінності й культура були демократичними. Їх формування – актуальне завдання, яке потребує нагального вирішення.

На сучасному етапі розбудови української держави педагогічна діяльність належить до найбільш значущих професій за складністю та відповідальністю. Педагог має сформувати у наймолодших покоління ціннісні координати життєдіяльності, а в часи кардинальних економічних, політичних та соціальних змін, для яких, поряд з позитивними тенденціями, характерні ціннісний шок, втрата ціннісних орієнтирів, проблема набуває особливої ваги [5]. Велика відповідальність покладається на вихователя дошкільного навчального закладу, адже він закладає основи ціннісної картини світу у дітей. І саме з цим пов'язана потреба такої підготовки педагога, яка забезпечувала б сформованість, усвідомлення та розвиток пріоритетних педагогічних цінностей у майбутнього вихователя.

Для вищої школи залишається актуальною проблема як професійного, так і особистісного розвитку студентів. Значущість цілісного вивчення професійно-особистісного розвитку очевидна: без особистості не може бути професіонала, а без професійного самоствердження – самовдосконаленої особистості [3]. Аспект особистісного розвитку, його змістовий компонент за останні роки неодноразово набував дискусійного характеру. Проте, зрозуміло, що без ціннісного підходу не обійтися у вирішенні проблеми ефективного професійно-особистісного розвитку студентів.

Необхідність формування пріоритетних цінностей студентів педагогічних вищих навчальних закладів зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної, спеціальної та педагогічної підготовки випускників, потребами в постійній професійній самоосвіті й самовихованні, потребою в підготовці майбутніх фахівців до професійного компетентного входження до ринку праці, що потребує готовності й умінь майбутніх вихователів утілювати в життя гуманістичні ідеї, становлення системи сучасних і соціально значущих цінностей у структурі особистості, здатності їх створювати й передавати. Виявлення й оцінювання ціннісних пріоритетів сучасного педагога, аксіологізація професійної діяльності, розвиток його аксіосфери, розробка інваріантного ядра ціннісно-орієнтаційних якостей особистості майбутнього вихователя, дослідження специфіки формування педагогічних цінностей – питання, що набувають нині стратегічного характеру і є одними з найбільш важливих і актуальних завдань вищої педагогічної школи.

У контексті нашого дослідження особливий інтерес становить педагогічна аксіологія, до провідних понять якої належать: освітні цінності, педагогічні цінності, виховні цінності. У самому слові «цінність» закладено ідею важливості та вагомості для людини. Цінним для майбутнього вихователя може стати все те, що буде важливим у його професійному становленні та вагомим у професійному саморозвитку. Відтак питання визначення змісту педагогічних цінностей є нині особливо важливим.